

HELMUTH BUERMANN⁽¹⁾
Bonn

DORADZTWO ROLNICZE W NIEMCZECH

Już przed 150 laty rolnicy niemieccy korzystali z doradztwa. Związani praktyką rolną chłopi, naukowcy, księża oraz nauczyciele zakładali „Stowarzyszenia Rolne”. Wędrowni nauczyciele wprowadzali postęp do gospodarki rolnej oraz podnosili kwalifikacje zawodowe rolników. Na tej bazie ok. 1900 roku powstały zimowe szkoły rolnicze oraz ośrodki doradztwa. Doradztwo kieruje się zawsze bezpośrednio do ludzi. Służy ono pewnego rodzaju pomocą duchową, szczególnie w przypadku gdy człowiek znajduje się w niejasnej lub wątpliwej sytuacji i próbuje się z niej wydostać poszukując wsparcia psychicznego u drugiego człowieka (doradcy). Tak jest do dzisiaj; doradcy ofiarowują ludziom zatrudnionym w rolnictwie pomoc w podejmowaniu decyzji, aby na podstawie samodzielnie umotywowanych działań rozwiązywali swoje problemy.

Doradca ma dwa zadania do rozwiązania odnośnie:

- problemów rzeczowych oraz
- problemów natury osobowej.

Doradcy muszą posiadać szczególnie wysokie kwalifikacje fachowe oraz gruntową wiedzę o człowieku. Doradca musi i powinien udzielić rady gdy jest ona poszukiwana.

Zadaniem doradztwa rolniczego jest informować, wspierać nowe osiągnięcia, prowadzić lub organizować dalsze kształcenie i doksztalcanie się dorosłych. Propozycje muszą uwzględniać praktyczne zapotrzebowania, ażeby została utrzymana gotowość rolników/chłopów do nauki.

Rozwój naukowo-techniczny i jego stosowanie w praktyce wymaga od doradców i rolników stałego dostosowywania się poprzez „ciągłe kształcenie”. Opieranie się tylko na zawodowym doświadczeniu prowadzi do naukowego zacofania.

(1) Dr Helmuth-Buermann był przez 15 lat kierownikiem wydziału „Kształcenie, porady, młodzież wiejska” w Niemieckim Federalnym Ministerstwie Wyżywienia, Rolnictwa i Lasów oraz redaktorem pisma „Informacje rolnicze”

Zadania doradztwa rolniczego są następujące:

- udzielanie informacji ustnych i pisemnych,
- doskonalenie oraz analizowanie wiadomości o technikach produkcyjnych w zakresie uprawy roślin i hodowli zwierząt,
- zaznajamianie z nowymi technikami rolniczymi oraz ich zastosowaniami,
- pomoc w rozwiązywaniu problemów dotyczących produkcji oraz gospodarki rynkowej,
- popieranie samodzielnych decyzji rolników i mieszkańców wsi dotyczących ich pracy oraz środowiska.

Działalności oraz skuteczności doradztwa towarzyszy w Niemczech znaczne zainteresowanie publiczne, ponieważ rolnictwo, które pozostaje w obrębie całej gospodarki może wypełniać swoje zadania tylko wtedy gdy jest zdrowe i wydajne. Ponadto, nastawiona przedsiębiorczo ludność rolnicza, ze swoją szeroko rozprzestrzenioną własnością jest niezbędną częścią składową całej struktury socjalnej i gospodarczej. Należy zaznaczyć, że doradztwo rolnicze w Niemczech - podobnie jak w prawie wszystkich krajach przemysłowych - jest finansowane w przeważającej części ze środków publicznych. Doradztwo finansowane przez kraje związkowe (doradztwa państwowe) opiera się na wzajemnej zależności demokratycznego państwa i wolnych obywateli. W związku z tym chłopi/rolnicy nie są nakłaniani do podporządkowania się czy dostosowywania ale raczej do samodzielnego i aktywnego kształtowania profilu swojego przedsiębiorstwa oraz do uwzględniania w swoich decyzjach ogólnych interesów gospodarczych i społecznych.

W pracy doradców pierwszeństwo ma pomoc ludziom związanym z rolnictwem oraz z terenami wiejskimi. Obejmuje ona wykorzystanie udostępnionych przez państwo możliwości rozwoju rolnictwa oraz wsi. Doradztwo przedstawia się samo coraz częściej jako działalność marketingowa. Sylwetkę doradcy ocenia się według tego, na ile udało mu się uczynić widocznym jego wkład w sukcesy przedsiębiorstwa. W celu zagwarantowania w przyszłości optymalnej pracy doradztwa, kraje związkowe wspomagane przez federalne ministerstwo rolnictwa zabiegają o to, aby wskazać nowe drogi i możliwości dla grupowego działania doradztwa.

Na płaszczyźnie federalnej doradztwo wspomagane jest poprzez dane obliczeniowe i dokumentację informacyjną Kuratorium Techniki i Budownictwa Rolniczego (KTBL) oraz Służbę Oceny i Informacji w Dziedzinie Wyżywienia, Rolnictwa i Lasów (AID). Nauka ma znaczny udział w rozwoju i sukcesach doradztwa rolniczego. Instytucje badawcze realizują plany naukowe, które w większości dotyczą ważnych i aktualnych zagadnień związanych z praktyką i doradztwem. W zakresie działalności Federalnego Ministerstwa Wyżywienia,

Rolnictwa i Lasów pracuje 11 federalnych instytutów badawczych, a na płaszczyźnie ogólnofederalnej i krajów federalnych Niemieckie Stowarzyszenie Badawcze, Instytuty Maxa-Plancka i inne instytucje.

W gestii krajów związkowych znajdują się szkoły wyższe (uniwersytety), które kształcą w dziedzinach nauk rolniczych i przygotowują kadry akademickie. Ich prace naukowe dotyczą w większości problemów podstawowych. Rolnicze instytuty dydaktyczne i badawcze prowadzą prace i zadania, które w większości mają zastosowanie praktyczne. Także w wolnej gospodarce prowadzone są prace badawcze i rozwojowe, zorientowane w kierunku zastosowań i produkcji. Stowarzyszenia przemysłowych instytutów badawczych utrzymywane są przez przemysł i gospodarkę.

Upowszechnienie rezultatów badań naukowych następuje poprzez sprawozdania naukowe, publikacje w czasopismach fachowych, broszury, środki masowego przekazu, kongresy, zjazdy, a także serie wydawnicze „Doniesienia naukowe o rolnictwie” oraz „Nauki stosowane”. Doradcy, nauczyciele i rolnicy otrzymują więc wartościowe wskazówki i bodźce do swojej pracy zawodowej.

Skuteczne doradztwo wymaga nie tylko szerokiej i aktualnej wiedzy fachowej, ale także w znacznym stopniu umiejętności wyboru metody odpowiedniej do sytuacji związanej z poradą. Osiągnięcie oczekiwanego rezultatu porady zależy od wyboru i zastosowania odpowiednich środków pomocniczych (środki nauczania i uczenia się). Doradcy stosują komputery aby zwiększyć skuteczność swoich porad.

W ostatnim czasie punkty ciężkości doradztwa dotyczą problemów zintegrowanej ochrony roślin, alternatywnych upraw, racjonalnego wykorzystania energii, ochrony krajobrazu i środowiska.

KSZTAŁCENIE DORADCÓW

Doradcy i nauczyciele z dziedziny rolnictwa oraz kierownicy administracji rolnej otrzymują swoje rolnicze wykształcenie w szkołach wyższych. Zatrudnienie w administracji państwowej jako doradca lub nauczyciel wymaga dwuletniego kształcenia uzupełniającego i zdania drugiego egzaminu państwowego. Dodatkowe kształcenie obejmuje:

- szkolenie pedagogiczne,
- praktykę dydaktyczną w szkole rolniczej,
- praktykę w administracji rolniczej,
- praktykę w doradztwie.

DOKSZTAŁCANIE DORADCÓW

Dokształcanie doradców służb rolnych ma na celu podnoszenie jakości, motywacji oraz osiągnięć personelu ośrodków doradztwa. Wszystkie kraje związko-

we (16) dysponują, poprzez instytucje centralne, możliwością doksztalcania nauczycieli i doradców. Pracownicy dydaktyczni z urzędów głównych wspierani są przez wykładowców uniwersytetów i szkół wyższych, specjalistów z instytutów badawczych, fachowców z administracji oraz praktyki rolniczej.

Kursy doksztalcające dla doradców trwają najczęściej tydzień i obejmują zagadnienia specjalistyczne (metodykę doradztwa, ekonomię, hodowlę zwierząt, uprawę roślin i inne). Doksztalcanie doradców może być skuteczne poprzez innowacyjny system uzupełniający. Kursanci wdrażani są do praktyki przez nauczycieli prowadzących ćwiczenia. W kursie uczestniczą aktywnie poprzez:

- ćwiczenia,
- opracowywanie przykładów,
- sprawozdania z uczestnictwa.

Praktycznie ukierunkowane doksztalcanie ma na celu nauczyć doradców jak:

- przekazywać więcej wiedzy,
- ćwiczyć przyswajanie wiedzy,
- wypróbować praktyczne zastosowania,
- dać nowe motywacje personelowi ośrodka doradztwa,
- kontrolować lepiej własną pracę,
- zaplanować osiągnięcie lepszej współpracy z urzędami rolniczymi,
- sprzyjać stosowaniu aktywnych/motywujących metod w doradztwie.

Kursy doksztalcające organizowane na płaszczyźnie krajów związkowych są uzupełniane poprzez specjalistyczne imprezy organizowane na płaszczyźnie federalnej i międzynarodowej. Kursy te mające na celu podnoszenie kwalifikacji, w których uczestniczą pełnomocnicy do spraw doradztwa i kształcenia zawodowego z 16 krajów federalnych, dotyczą w szczególności kwestii centralnych oraz dają nowe impulsy do działania. Doksztalcanie zawodowe powinno upowszechniać rozwój, pobudzać i przez praktyczne doradztwo lepiej rozwiązywać problemy przedsiębiorstw.

ORGANIZACJA DORADZTWA ROLNICZEGO

1. Doradztwo państwowe

Od 1973 roku doradztwo rolnicze podlega w zakresie kompetencji fachowych i finansowych Ministerstwu Rolnictwa krajów federalnych. W krajach federalnych, w których działają izby rolne te samorządne instytucje rolnicze zajmują się doradztwem. Otrzymują one krajowe dotacje finansowe. Chociaż doradztwo rolnicze przekazano krajom federalnym, przy realizacji zadań wykra-

czających poza kompetencje kraju federalnego doradcy zobowiązani są do respektowania uchwał EWG oraz wytycznych rządu federalnego dotyczących polityki rolnej. Propozycje doradztwa rolniczego 16 krajów federalnych oraz izb rolnych określa się jako doradztwo państwowe. Dalsze wykorzystywanie tego doradztwa w okręgach jest bezpłatne.

Zgodnie z podziałem kraju ośrodki doradztwa istnieją prawie we wszystkich okręgach. W większości krajów federalnych (np. Bawaria, Badenia Wirtembergia) są one połączone ze szkołami rolniczymi (nauczyciele i doradcy). Odpowiednio do potrzeb i wielkości okręgu posiadają one 3-5 pracowników. Doradcy na terenach ich działania wspomagani są poprzez rozbudowę poradnictwa specjalistycznego na płaszczyźnie okręgów rządowych lub izb rolnych. W trudniejszych przypadkach specjaliści z tych placówek służą pomocą doradcom miejscowym. Doradzają oni w zakresie swojej specjalności współpracując z ośrodkami doradztwa lub też bezpośrednio z przedsiębiorstwami rolnymi. W praktycznym doradztwie finansowanym prowadzonym przez kraje federalne było zatrudnionych w 1992 roku około 1000 doradców w ministerstwach i okręgach rządowych/izbach rolnych i 4000 doradców w ośrodkach doradztwa (około 1000 pełni także funkcje nauczycieli).

Doradztwo państwowe traci na znaczeniu z powodu przenoszenia wielu zadań administracyjnych, kontrolnych i innych do innych instytucji. Traci ono możliwość natychmiastowego reagowania na nowe wyzwania. Luke tę próbuje wypełnić „doradztwo prywatne” w ramach wolnego zawodu. Doradztwo jest coraz częściej dostrzegane i klasyfikowane jako usługa rynkowa.

W celu podniesienia sprawności doradztwa, w latach 50-tych zostały utworzone przez chłopów/rolników samodzielne koła doradztwa, kółka maszyn rolniczych jak również wspólnoty producentów jako związki zarejestrowane w dziedzinie doradztwa. Otrzymują one, pod pewnymi warunkami i przy uznaniu ich kompetencji przez kraje federalne, dotacje finansowe na pokrycie kosztów doradztwa. Koła/związki chłopskie współpracują z doradztwem państwowym, przemysłem, handlem i spółdzielniami.

Państwowe doradztwo rolnicze wspiera zakładanie, działalność i współdziałanie związków wzajemnej pomocy rolników, to znaczy: kółek doradztwa, maszyn rolniczych, pomocy w produkcji, kół i zrzeszeń wytwórców, instytucji związanych z przetwarzaniem i zbytem produkcji.

Ukierunkowane (specjalistyczne) doradztwo oferowane jest przedsiębiorstwom rolniczym także przez 500 doradców prywatnych specjalistów, niezależnych od państwa, którzy tylko w wyjątkowych przypadkach otrzymują dotacje finansowe od państwa.

Gałęzie przemysłu pracujące na rzecz rolnictwa i przetwórstwa oraz handel i spółdzielczość mają własne służby doradcze.

Związek zawodowy rolników oferuje specjalne doradztwo w zakresie zagadnień socjalnych i prawnych. Rozpatrywane problemy dotyczą szczególnie: praw dzierżawców, zasad przekazywania gospodarstw, odprawy dla ustępujących spadkobierców, zabezpieczeń na starość.

2. Doradztwo prywatne w ramach wolnego zawodu

Obok doradztwa państwowego istnieje w Niemczech doradztwo prywatne, które działa poprzez:

- kółka doradcze (od 1952),
- związki chłopskie,
- wspólnoty robocze,
- spółdzielnie, handel, przemysł,
- organizacje i związki,
- prywatnych ekspertów w danych dziedzinach.

W celu utrzymania konkurencyjności swoich przedsiębiorstw rolnicy/chłopi są gotowi do finansowania intensywnego doradztwa - opieki fachowej. Poszukiwani są specjaliści od zagadnień produkcji, ekonomii przedsiębiorstwa i marketingu.

2.1 Kółka doradcze

Kółka doradcze są dobrowolnymi związkami rolników, ogrodników i wino-ogrodników. Formą prawną kółek doradczych są najczęściej zarejestrowane związki. Zebranie członków wybiera swój zarząd, on zaś ze swego grona przewodniczącego. Zarząd zatrudnia kierownika kółka - doradcę, który pracuje tylko dla członków. Roczne koszty utrzymania doradcy (stan z roku 1993) wynoszą około 100 000 DM:

- koszty osobowe = 80 000 DM,
- koszty rzeczowe (telefon, biuro, podróże służbowe) = 20 000 DM.

Ponad 250 kół doradczych finansuje się całkowicie lub częściowo ze składek członków (około 1000 DM na przedsiębiorstwo). Państwo udziela pod pewnymi warunkami (liczba przedsiębiorstw, powierzchnia, wielkość hodowli) wsparcia w ponoszeniu kosztów osobowych i rzeczowych (50-80%). Kółka doradcze są skutecznym uzupełnieniem doradztwa państwowego.

2.2 Kółka doradcze/związki chłopskie

Wzrasta znaczenie dobrowolnych związków postępowych rolników, którzy organizują wspólnoty i koła robocze lub podobne zrzeszenia. Kierowanie interesami lub opieka/doradztwo sprawowane jest najczęściej przez doradców państwowych. Członkowie muszą za to uiszczać składki.

Głównymi problemami w związkach producentów są:

- prowadzenie przedsiębiorstwa rolnego i księgowości,
- wytwarzanie i zbyty/urynkowanie:
 - zbóż,
 - owoców i warzyw,
 - produkcji prosiąt hodowli macior,
 - tuczu świń,
 - produktów mlecznych,
 - ziemniaków,
- związki kontroli i wydajności,
- ponadzakładowe stosowanie maszyn,
- rolnictwo ekologiczne.

2.3 Doradztwo prywatne/w ramach wolnego zawodu

Doradztwo prowadzone przez pojedynczych specjalistów fachowych lub organizacje doradcze wykonywane jest na podstawie umów. Jeżeli istnieją odpowiednie uregulowania prawne w krajach federalnych, to wtedy przedsiębiorstwa korzystające z usług doradców działających w ramach wolnego zawodu otrzymują dotacje państwowe. Ponadto warunkiem jest certyfikat państwowy potwierdzający uznanie doradcy/organizacji doradczej jako działających w ramach wolnego zawodu.

W nowych krajach federalnych doradcy prywatni często łączą się w towarzystwach lub biurach doradczych. W ten sposób zabezpiecza się udział wielu specjalistów w przypadkach wymagających takiej porady.

Kraje związkowe Mecklenburgia - Pomorze Przednie, Brandenburgia i Saksonia - Anhalt nie chciały utworzyć doradztwa państwowego. Woła one powołać doradztwo rolnicze prywatnym doradcom lub organizacjom doradczym i wspierać je finansowo pokrywając do 80% kosztów rzeczowych i osobowych.

W Mecklenburgii - Pomorze Przednie utworzono z udziałem Ministerstwa Rolnictwa towarzystwo doradcze, które podejmuje także zadania państwowego doradztwa rolniczego i za to otrzymuje wsparcie finansowe tak jak izby rolne. W zakres doradztwa towarzystwa wchodzi:

- popieranie ekologicznych gospodarstw rolnych,
- problemy pracowników i kobiet wiejskich,
- doradztwo z dziedziny ochrony środowiska oraz socjalno-ekonomiczne,
- informacje i publikacje,
- pomoc urzędowa dla innych instytucji,
- przedstawicielstwo na płaszczyźnie federalnej, podejmowanie zadań międzyregionalnych.

Takie doradztwo realizowane jest bezpłatnie dla przedsiębiorstw. Koszty pokrywa kraj federalny. Za wszystkie dalsze porady podobnie jak w doradztwie prywatnym pobierane są opłaty od rolników/przedsiębiorców. W Mecklenburgii - Pomorze Przednie doradztwo rolnicze dysponuje czterema biurami, które zatrudniają 65 osób personelu doradczego. Obok tego znajdują się prywatni doradcy, inne instytucje, związki handlowe i spółdzielcze, które oferują konkurencyjne usługi doradcze.

Zadania państwowej administracji rolnej jak np. finansowe wspieranie rolnictwa i jego kontrola są obowiązkiem dziesięciu urzędów rolniczych.

W celu zapewnienia doradztwa rolnego w owych krajach związkowych wybrano nowe drogi, które także brane są pod uwagę w starych krajach związkowych, ze względu na dalszy rozwój, organizację i finansowanie doradztwa.

2.4 Doradztwo prowadzone przez spółdzielnie, handel i przemysł

Przemysł i handel oferują doradztwo rolnikom/chłopom już od początku tego stulecia. Zgodnie ze swoim prawem spółdzielnie mają także za zadanie wspieranie gospodarczych zasobów swoich członków. Poprzez usytuowanie pomiędzy interesami wytwórców i sprzedawców, spółdzielnie rolnicze zapewniają swoim członkom także doradztwo. Ważnymi dziedzinami tego doradztwa są:

- uprawa i wytwarzanie produktów gwarantowanej jakości,
- pasze i karmienie,
- ochrona roślin i nawożenie,
- rozmnażanie materiału siewnego,
- technika rolna i budownictwo,
- zastosowanie energii,
- finansowanie i planowanie inwestycji .

Przemysł i handel oferują swoim klientom doradztwo, które finansowane jest wraz z kupnem i sprzedażą. Początek tego doradztwa miał miejsce w 1900 roku w przemyśle nawozów. Za nim poszedł przemysł środków ochrony roślin, maszyn rolniczych i paszowy, które także oferowały doradztwo. Dotyczy to doradztwa specjalistycznego w każdej dziedzinie fachowej. Przedsiębiorcy przemysłowi utrzymują ważne i liczne instytucje badawcze, w tym celu aby sprawdzały one nowe wyroby lub maszyny pod względem ich właściwości, przymiotów i skuteczności. Wyniki badań i testów są do dyspozycji wszystkich doradców.

2.5 Doradztwo prowadzone przez organizacje rolnicze/związki

Celem dla ponad 20 związanych z zawodem organizacji/związków działających w Niemczech jest umożliwienie pracującym w rolnictwie udziału w ogólnym pozytywnym rozwoju naszej społeczności. Związki naczelne organizacji

widzą jej szczególne zadanie także w tym aby zaznajamiać ogół z osiągnięciami i problemami niemieckiego rolnictwa. Związki federalne utrzymywane są w daleko idącym stopniu przez związki powiatowe, okręgowe i krajów federalnych. Wszystkie organizacje zawodowe, wspierają swoich członków w dostępie do informacji i doradztwa, organizują imprezy kształcące, częściowo we własnych ośrodkach kształcenia poprzez:

- Niemiecki Związek Chłopów z.z. (DBV)
- Centralny Związek Ogrodnictwa z.z. (ZV G)
- Niemiecki Związek Kobiet Wiejskich z.z. (DLV)
- wiejskie organizacje młodzieżowe:
 - Związek Niemieckiej Młodzieży Wiejskiej z.z. (BDL)
 - Wspólnota Robocza Młodych Niemieckich Ogrodników z.z. (AdJ)
 - Katolicki Ruch Młodzieży Wiejskiej z.z. (KUB)
 - Wspólnota Robocza Ewangelickiej Młodzieży Wiejskiej (AEJ)
- Niemiecki Związek Spółdzielczy i Raiffeisena: (DGRV)
 - Federalny Związek Niemieckich Banków Ludowych i Banków Raiffeisena
 - Niemiecki Związek Raiffeisena z.z. (DRV)
 - Centralny Związek Spółdzielczych Przedsiębiorstw Hurtowych i Usługowych z.z.
- Niemieckie Towarzystwo Rolnicze z.z. (DLG)
- Związek Zawodowy Ogrodnictwa, Rolnictwa i Leśnictwa (GLF)
- Kuratorium Techniki i Budownictwa Rolnego (KTBL)
- Służba Analiz i Informacji dla Gospodarki Żywnościowej, Rolnictwa i Leśnictwa z.z. (AID)

ZADANIA I GŁÓWNE PROBLEMY W DORADZTWIE

1. Ekonomia przedsiębiorstwa rolnego i gospodarka rynkowa

Pojedyncze przedsiębiorstwo musi się ciągle przeobrażać i dopasowywać do polityki rolnej oraz gospodarki rynkowej. Pomocny jest w tym personel doradztwa. Doradcy służą informacjami oraz pomocą w podejmowaniu decyzji w przypadkach specjalnych potrzeb przedsiębiorstwa. Współdecydujące są warunki lokalizacyjne i ekonomiczne, a także osobiste zdolności i wiedza rodziny prowadzącej dane przedsiębiorstwo/przedsiębiorcy. Przedsiębiorcza działalność wymaga znajomości i oceny danych o własnym przedsiębiorstwie, a także umiejętności porównywania ich z innymi przedsiębiorstwami. Pożądane są umiejętności, np.

we właściwym wyborze linii mechanizacyjnej i systemów w oborze, a także określenia jej konkurencyjności w stosunku do innych urządzeń mechanicznych. Doradztwo w dziedzinie ekonomiki przedsiębiorstwa rolnego i gospodarki rynkowej służy pomocą w podejmowaniu decyzji odnośnie:

- zarządzania,
- organizacji przedsiębiorstwa/kierowania przedsiębiorstwem,
- problemów rynkowych/zakup i sprzedaż środków obrotowych oraz własnych wyrobów ,
- polepszenia dochodowości,
- planowania inwestycji i finansów/księgowości/analizy przedsiębiorstwa
- analizy przedsięwzięć, ich planowania i kontroli,
- prawa rolnego/możliwości prawnych,
- działalności rzeczoznawców i ekspertów,
- pomocy decyzyjnej odnośnie środków do rozwoju przedsiębiorstwa, wprowadzania nowości uprawowych, rozwoju wsi i strukturalnego planu ramowego rolnictwa,
- wykorzystania wsparcia ze strony państwa.

Doradztwo dotyczące przedsiębiorstwa i gospodarki wolnorynkowej posługuje się coraz częściej współczesnymi i ekonomicznymi środkami pomocy oraz metodami planowania włącznie z zastosowaniem techniki komputerowej.

2. Doradztwo produkcyjno-techniczne

Przedsiębiorca rolny nie może skutecznie gospodarować jeżeli nie posiada ugruntowanej wiedzy produkcyjno-technicznej. Drożejąca siła robocza, rosnące koszty środków produkcji, a także oczekiwanie większych dochodów wymagają od kierującego przedsiębiorstwem o produkcji rolnej i zwierzęcej kompetentnych decyzji oraz wiedzy fachowej. Doradztwo produkcyjno-techniczne ukierunkowane jest na optymalną i długotrwałą wydajność, a także na produkcję o wysokiej jakości. Doradztwo obejmuje również problemy dotyczące:

- techniki w rolnictwie (procesy produkcyjne, inwestycje, kalkulowanie kosztów, racjonalne zużycie energii),
- budownictwa rolniczego (prawo budowlane, finansowanie, problemy ochrony środowiska),
- nawożenia gruntów nieszkodzącego środowisku i zoptymalizowanego karmienia zwierząt,
- ochrony gruntów, roślin i zwierząt oraz higieny zwierząt,

- składowania, koncentracji i przetwarzania wyrobów roślinnych i zwierzęcych,
- gospodarki pracowniczej oraz problemów prawnych i socjalnych.

2.1 Doradztwo w dziedzinie produkcji roślinnej

Nadrzędnym celem doradztwa w dziedzinie produkcji roślinnej jest wskazanie jak ekonomicznie wytwarzać wysokiej jakości surowce spożywcze i pasze przy długotrwałym zabezpieczeniu żyzności gruntów oraz niskiej szkodliwości dla środowiska. Używanie do uprawy roślin i roli środków biologicznych, mechanicznych i technicznych wymaga intensywnego doradztwa we wszystkich obszarach produkcji roślinnej (uprawa roli i roślin, ogrodnictwo, uprawy szczególne).

Sukcesy doradztwa zależą od:

- troskliwego prowadzenia prac związanych z uprawą roli, pielęgnowaniem oraz zbiorami,
- stosowaniem wysokowartościowego materiału siewnego, mineralnego i organicznego nawożenia oraz właściwego używania środków ochrony roślin,
- wiedzy i umiejętności rolników (kształcenie i doksztalcenie).

Główne problemy doradztwa:

- środki do utrzymywania i podnoszenia żyzności gleby,
- sposoby i środki nawożenia, ich własności i obszary stosowania,
- planowanie płodozmianu, uprawy i nawożenia na podstawie wyników badań gleby,
- problemy dotyczące jakości materiału siewnego, nawozów i środków ochrony roślin,
- środki i zabiegi służące uprawie, pielęgnacji, magazynowaniu i konserwowaniu roślin,
- produkcja roślin zgodna z wymogami ochrony środowiska,
- służby ostrzegania i meldowania o występowaniu ważniejszych chorób, szkodników i chwastów,
- analiza sytuacji i tendencji rozwojowych na rynkach wyrobów produktów roślinnych (gatunki, sortowanie, klasy handlowe, ilości i opakowania).

2.2 Doradztwo w dziedzinie produkcji zwierzęcej

Przedsiębiorstwa rolnicze, szczególnie w starych krajach związkowych, osiągają swoje dochody przeważnie z uszlachetnionych produktów zwierzęcych (produkcja mleka, wołowiny, wieprzowiny, drobiu). Zapewnienie długotrwałych i wystarczających dochodów wymaga od właściciela przedsiębiorstwa dobrej znajomości podstaw z dziedziny produkcji zwierzęcej. Rosnące zapasy wołowiny, wieprzowiny i drobiu zwiększają ryzyko produkcji (utrzymanie, karmienie,

higiena, ochrona środowiska, zbyt, szanse rynkowe) i wymagają stosowania nowoczesnych technik produkcji. Problemy doradztwa z dziedziny hodowli są każdorazowo rozwiązywane wspólnie ze związkami hodowców. Oceny osiągnięć i kontrole jakości służą postępowi w hodowli. Doradztwo to jest w znacznym stopniu określone przez prawo hodowli zwierząt oraz inne przepisy prawne z dziedziny wytwarzania zwierzęcych środków spożywczych.

Na płaszczyźnie federalnej i krajów związkowych opracowywane są w różnych instytucjach badawczych naukowe podstawy produkcji zwierzęcej. Główne problemy doradztwa:

- hodowla, utrzymanie jej,
- technika i budownictwo (prawo budowlane, zagadnienia ochrony środowiska),
- koszty i wydajność hodowli zwierząt,
- sprawdzanie osiągnięć, prace kontrolne i wspólnoty wytwórców,
- ocena karmienia z uwzględnieniem aspektów psychologii żywienia oraz ekonomii przedsiębiorstw,
- aukcje, pokazy zwierząt, wystawy, konkursy,
- wytwarzanie, magazynowanie/konserwowanie, przetwórstwo, marketing produkcji zwierzęcej,

3. Doradztwo z dziedziny socjalno-ekonomicznej

W celu wspierania restrukturyzacji doradztwa rolniczego, w 1972 roku wydane zostały przez EWG wytyczne do wprowadzania doradztwa socjalno-ekonomicznego. Doradztwo to prowadzone jest przez wyszkolonych i dalej kształcących się pracowników. Doradztwo z dziedziny socjalno-ekonomicznej traktuje rolnicze przedsiębiorstwo rodzinne jako całość. Zmienne są oddziaływania pomiędzy przedsiębiorstwem, gospodarstwem domowym i rodziną, a także uwarunkowania socjalne. Zakłada się wzrost ekonomiczny przedsiębiorstwa, ale równocześnie ze wzrostem dobrobytu gospodarstwa domowego. Doradztwo to oferuje pomoc szczególnie w przypadkach decyzji o wyborze zawodu dla dzieci, restrukturyzacji gospodarstwa, jak również w problemach prawnych i finansowych.

Nie wszystkie gospodarstwa mogą długoterminowo wykazywać tendencję wzrostową i dla tego wielu rolników oraz współpracujący z nimi członkowie rodzin muszą mieć alternatywę pracy poza rolnictwem lub inne możliwości dochodów.

Główne problemy doradztwa:

- opracowanie analiz przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowego dla podejmowania decyzji o możliwościach rozwoju przedsiębiorstwa i zada-

niach rolnictwa, albo o przyjęciu formy gospodarowania z głównym źródłem dochodu poza rolnictwem,

- decyzje odnośnie popierania kształcenia dzieci rolników,
- wskazanie sposobów doksztalcania się rodzin rolników, wspieranie decyzji o wyborze zawodu,
- objaśnianie wzajemnych stosunków między rodziną, gospodarstwem domowym a przedsiębiorstwem,
- kontakty z innymi ośrodkami doradztwa w sprawach prawnych społecznych i finansowych,
- dobieranie doradców specjalistów w przypadkach szczególnych problemów

4. Doradztwo z dziedziny gospodarstwa domowego i żywienia

W Republice Federalnej Niemiec istnieją różnorodne i szerokie oferty z dziedziny doradztwa domowego i odnośnie możliwości konsumpcyjnych. Dominujące znaczenie, obok prac różnych związków i zrzeszeń w dziedzinie konsumpcji, ma działalność doradztwa w sprawach gospodarstwa domowego. Doradztwo to jest integralną częścią doradztwa rolniczego.

Regionalne doradztwo z dziedziny gospodarstwa domowego obejmuje ekonomię gospodarstwa domowego, budownictwo i mieszkania, wyżywienie, zdrowie, ogrody użytkowe i przydomowe, problemy rynku i konsumpcji, a także urlopy spędzane w gospodarstwach wiejskich. Zorientowane jest ono na zadania utrzymania rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w gospodarstwach chłopskich i problemów na obszarach wiejskich.

Przy staraniach o podniesienie jakości życia oraz warunków mieszkaniowych rodziny szczególnego znaczenia nabierają problemy związane z racjonalnym prowadzeniem gospodarstwa domowego. Dysponując licznymi środkami finansowymi na budownictwo - szczególnie w połączeniu ze środkami rozwoju wsi - doradcy przy opracowywaniu propozycji funkcjonalnych rozwiązań, na pierwszym miejscu muszą uwzględnić ich skutki finansowe.

Duże znaczenie ma także wymiana wiedzy o zgodnym z zapotrzebowaniem wyżywieniem i informowanie o wymogach jakie są stawiane wytwarzaniu i przetwarzaniu zdrowych środków spożywczych.

Doradztwo w problemach żywienia ma przede wszystkim na celu wytworzenie w społeczeństwie gruntownej i krytycznej znajomości zachowań konsumpcyjnych. Podstawą w tym zakresie jest wiedza o problemach żywienia i ochrony środowiska, reakcjach kupujących zgodnych z prawami rynku oraz odpowiedzialnym prowadzeniem gospodarstwa domowego. Wraz z urządzaniem dodatkowego źródła dochodu np. urlop w gospodarstwie wiej-

skim, przed regionalnym doradztwem stają zróżnicowane zadania z dziedziny fachowej i ekonomicznej.

Główne problemy doradztwa:

- planowanie gospodarstwa domowego na podstawie analizy rodziny oraz działalności gospodarstwa,
- ekonomika kosztów i rentowności gospodarstwa domowego,
- funkcjonalne kształtowanie powierzchni mieszkalnej z uwzględnieniem aspektów rodzinnych i socjalnych,
- ekonomiczne wykorzystanie energii, ochrona środowiska,
- uzasadnione względami psychologicznymi oraz kosztami zużycie środków spożywczych dla wszystkich członków rodziny,
- ekonomiczna uprawa owoców i warzyw w ogrodach przydomowych oraz kształtowanie tych ogrodów z uwzględnieniem nakładów pracy,
- wzmocnienie krytycznych zachowań konsumpcyjnych,
- zapewnienie dochodu poprzez oferty urlopu w gospodarstwie wiejskim oraz samodzielny marketing.

5. Dalsze dziedziny specjalistyczne w doradztwie

Zgodnie w/w głównymi problemami doradztwa doradcy działają w dalszych dziedzinach specjalistycznych:

- użytki zielone i uprawa roślin pastewnych,
- uprawa warzyw, owoców - ogrodnictwo,
- uprawa winorośli i uprawy specjalne,
- alternatywy w uprawie roli gospodarstwa ekologiczne,
- hodowla drobiu,
- hodowla ryb,
- technika rolna i budownictwo,
- ochrona krajobrazu i środowiska,
- praca młodzieży wiejskiej,
- gospodarka leśna,
- prawo rolne i finansowe,
- kształcenie zawodowe i doksztalcanie.

6. Kontrola wyników/ewaluacja

Jako ewaluację rozumie się systematyczną kontrolę strategii i oddziaływania programu doradztwa. W większości programów doradczych ewaluacja podejmowana jest nie przez naukowców, ale przez samych doradców. Muszą oni przy

tym wielokrotnie ograniczyć się do systematycznej obserwacji swojej pracy. Bez kontroli wyników doradca zachowuje się jak ślepiec, który nie wie czy jest na właściwej drodze. Przy tradycyjnych formach przeobrażania się, doradcy planują na podstawie własnego doświadczenia i znajomości metodyki doradzania, określone postępowania i sprawdzają je w przebiegu działania. Naukowcy i doradcy, w badaniach towarzyszących doradztwu starają się sterować je na bieżącą poradę/akcję.

W większości przypadków doradcy muszą przy kontroli wyników kierować się porównaniem stanu początkowego z końcowym, jak również wpływem zmian na członków rodziny rolnika.

Tabela 1

Organizacja doradztwa rolniczego w Niemczech

Administracja rolnicza	Odpowiedzialny/zadania	Instytucje	Instytucje i organizacje	Płaszczyzna administracyjna
Federalne Ministerstwo Wyżywienia, Rolnictwa i Lasów - Referat 512	Zagadnienia podstawowe narodowego i międzynarodowego doradztwa rolniczego. Zadania koordynacyjne. Informacje. Międzyregionalne doszkalcenie	11 federalnych instytutów badawczych, 3 centra informacyjne, 3 serie wydawnicze	20 związków naczelnych/organizacji. Przemysł/handel. Spółdzielnie	Płaszczyzna narodowa
Ministerstwa Rolnictwa Krajów Federalnych	Organizacja, koordynacja, finansowanie doradztwa rolniczego. Doszkalcenie doradców. Informacje	Rolnicze szkoły z instytutami badawczymi. Placówki krajowe. Placówki oświatowe dla doszkalcenia doradców. Instytuty naukowo-badawcze. Służba ochrony roślin	Związki/organizacje. Przemysł, Handel, Spółdzielnie, Akademie, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej	Płaszczyzna krajowa
Prezydium rządowe lub urzędy krajowe lub izby rolne	Organizacja, koordynacja, (finansowanie) doradztwa rolniczego, Ustalanie celów doradztwa/ Główne problemy doradztwa, Doradztwo specjalistyczne	Organizacje kształcące i doszkalcące Nauki badawcze Instytucje naukowo-badawcze	Związki/organizacje, Spółdzielnie	Okręgi
Urzędy rolnicze/przedstawicielstwa izb rolnych/ośrodki doradztwa gospodarczego	Informacje - Doradztwo Szkolenie - Wspieranie	Szkoły zawodowe Placówki oświatowe	Związki/organizacje, Handel Spółdzielnie, Kółka doradcze, Wspólnoty wytwórców, Związki dobrowolne	Powiaty/okręgi doradcze